

ISSN: 2146-1740

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd>,

Doi: 10.54688/ayd.1741855

Araştırma Makalesi/Research Article

**AVRUPA FUTBOL ENDÜSTRİSİNDE
KÖRFEZ SERMAYESİ: POLİTİK MARKSİZM, TARİHSEL-COĞRAFI
MATERYALİZM VE HEGEMONYA**

GULF CAPITAL IN THE EUROPEAN FOOTBALL INDUSTRY: AN ASSESSMENT
THROUGH POLITICAL MARXISM, HISTORICAL-GEOGRAPHICAL MATERIALISM,
AND THE HEGEMONY

Doğan ARAR¹ Yasin AVCI²

Öz

Makale Bilgi

Gönderilme:
14/07/2025

Kabul:
01/12/2025

Bu çalışmada, Körfez sermayesinin Avrupa futbol endüstrisine yönelimi Marksist perspektiften incelenmiştir. 21. yüzyılda Avrupa futbolu, Körfez ülkeleri açısından yalnızca sportif değil, aynı zamanda sermaye birikiminin yeni alanlara erişimini sağlayan stratejik ve ideolojik araç hâline gelmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan gibi ülkeler, bir yandan petrol ve doğalgaz gelirlerine olan bağımlılıklarını uzun vadede azaltma arayışıyla sermayelerini farklı sektörlere yönlendirirken; diğer yandan uluslararası toplum nezdindeki olumsuz imajlarını dönüştürmek amacıyla futbolu meşruiyet ve hegemonya üretiminde bir araç olarak kullanmaktadır. Bu bağlamda, Avrupa'nın önde gelen futbol kulüplerinin Körfez sermayesi tarafından satın alınmasını ve bu kulüplerle sponsorluk ilişkilerinin kurulmasını alt-yapı ve üst-yapı unsurlarını birlikte ele almayı mümkün kılan Marksizm temelinde incelemek mümkündür. Bu sebeple çalışmanın teorik çerçevesi Marksizm içinde farklı ama birbirini tamamlayan üç yaklaşım temelinde yapılandırılmıştır. Bunlar Ellen Meiksins Wood'un temsil ettiği Politik Marksizm, David Harvey'in tarihsel-coğrafi materyalist yaklaşımı ve Antonio Gramsci'nin hegemonyasıdır. Wood'un yaklaşımı, kapitalizmin tarihsel özgüllüğünü ve devlet-sermaye ilişkilerinin siyasal karakterini ön plana çıkarırken; Harvey'in çözümlenmeleri, sermaye birikiminin mekânsal stratejilerle nasıl sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Gramsci'nin rıza temelindeki hegemonya formülasyonu ise bu sürecin ideolojik meşrulaştırma boyutunu açıklamaktadır. Çalışma kapsamında bu teorik çerçeve; Manchester City, Paris Saint-Germain ve Newcastle United örnekleri üzerinden somutlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Körfez Sermayesi, Futbol Endüstrisi, Politik Marksizm, Tarihsel-Coğrafi Materyalizm, Hegemonya.

Jel Kodları: L83, P16, F55.

¹ Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Konya/Türkiye ORCID: 0000-0002-5451-9567, e-posta: doganarar1@gmail.com

² Sorumlu Yazar: Dr. Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Konya/Türkiye, ORCID: 0000-0002-1909-4778, e-posta: yasinavci@selcuk.edu.tr

Atıf: Arar, D. ve Avcı, Y., (2025). Avrupa futbol endüstrisinde körfez sermayesi: Politik marksizm, tarihsel-coğrafi materyalizm ve hegemonya. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 16(2), 661-689.

Abstract

Article Info

Received:
14/07/2025

Accepted:
01/12/2025

This study analyzes the orientation of Gulf capital toward the European football industry from a Marxist perspective. In the 21st century, European football has become not only a sporting domain but also a strategic and ideological instrument that opens new avenues for capital accumulation. The United Arab Emirates, Qatar, and Saudi Arabia have sought to reduce long-term dependence on oil and natural gas revenues by channeling investments into diverse sectors, while simultaneously using football to reshape negative international perceptions and to generate legitimacy and hegemony. In this context, the acquisition of prominent European football clubs and the establishment of sponsorship relations are examined through Marxism, which allows the combined analysis of infrastructure and superstructure dynamics. The theoretical framework draws on three complementary approaches: Political Marxism, represented by Ellen Meiksins Wood; David Harvey's historical-geographical materialism; and Antonio Gramsci's concept of hegemony. Wood emphasizes the historical specificity of capitalism and the political nature of state-capital relations, Harvey demonstrates how accumulation proceeds through spatial strategies, and Gramsci highlights the ideological legitimation achieved through consent. This framework is applied to the cases of Manchester City, Paris Saint-Germain, and Newcastle United.

Keywords: Gulf Capital, Football Industry, Political Marxism, Historical-Geographical Materialism, Hegemony.

Jel Codes: L83, P16, F55.

Extended Summary

This article investigates the structural transformation of the European football industry through the lens of Gulf capital investment. It focuses on how football has evolved from a site of local identification and cultural practice into a multidimensional political, economic, and ideological field under the control of transnational capital. In particular, it examines how the investments of the United Arab Emirates, Qatar, and Saudi Arabia in elite European football clubs -namely Manchester City, Paris Saint-Germain, and Newcastle United- reflect a broader strategy of capital diversification, geopolitical engagement, and hegemonic restructuring. The central argument is that football, under the influence of Gulf capital, has become a concrete apparatus for the exercise of state-capital power and a renewed site for the reproduction of class struggle.

Methodologically, the article employs a critical political economy approach grounded in three interrelated Marxist traditions: Political Marxism, Historical-Geographical Materialism, and Gramscian Hegemony Theory. Political Marxism, as developed by Ellen Meiksins Wood, emphasizes the historical specificity of capitalism and the political constitution of market imperatives through property relations and state power. David Harvey's historical-geographical materialism frames capital accumulation as inherently spatial and crisis-prone, showing how capital requires constant expansion into new terrains. Gramsci's theory of hegemony explains how ideological consent is produced and sustained through cultural institutions, transforming coercive domination into accepted social order.

In the case of Manchester City, the UAE has restructured not only the ownership and management of the club but also the urban fabric of Manchester, initiating a process of large-scale real estate development and infrastructural integration. The City Football Group, which owns multiple clubs across five continents, functions as a transnational apparatus that stabilizes capital through geographical expansion while simultaneously enhancing the international influence of the UAE. Similarly, Qatar's acquisition of Paris Saint-Germain through Qatar Sports Investments reflects a comprehensive strategy that links media power, cultural visibility, and diplomatic ties. The presidency of PSG by Nasser Al-Khelaifi exemplifies how media control and sporting success are fused into a coherent ideological formation. The symbolic value of PSG's success on the field is matched by Qatar's growing presence in diplomatic, economic, and cultural spheres, including major contracts with French industries, infrastructure development in Doha, and high-level bilateral agreements. In the case of Newcastle United, Saudi Arabia's investment mirrors a late but assertive entry into the global football market, aligned with the goals of its Vision 2030 plan. Here, the football club becomes an entry point for reconfiguring international perception, attracting foreign capital, and constructing ideological legitimacy in the context of domestic transformation and international repositioning.

The article identifies three interrelated consequences of these developments. First, football is increasingly subsumed under the logic of transnational capital, losing its character as a communal institution rooted in working-class identity. Football clubs have become corporate assets, their value determined by financial metrics, branding potential, and global visibility rather than social cohesion or democratic participation. Second, the relationship between football and urban space is restructured as clubs become nodes in broader circuits of capital flow, real estate speculation, and infrastructural integration. Cities such as Manchester and Paris are reshaped in ways that prioritize capital accumulation over social need, reinforcing uneven development and exclusion. Third the ideological structure of football has been transformed. The club, once a symbol of collective belonging, is increasingly deployed as a cultural instrument of hegemony. Through sponsorships, media narratives, and spectacle, these clubs project an image of harmony and success that masks the processes of dispossession and commodification that underlie them. Fans are transformed into consumers, their loyalty repurposed as brand allegiance, and their communities are subordinated to market imperatives.

However, the article also identifies signs of contestation and resistance. Supporter protests, demands for club democratization, and the emergence of alternative football collectives reveal a growing awareness of the structural contradictions embedded in contemporary football. These developments suggest that football is not only a site of hegemonic reproduction but also a potential terrain for the rearticulation of class struggle.

1. Giriş

Futbol, yalnızca futbol değildir. Halk yığınlarını siyasi meselelerden uzaklaştırdığı için “çağımızın afyonu” olarak nitelendirilebilecek olan futbol aynı zamanda gladyatör savaşlarını çağrıştırmaktadır. Futbolu iktidarların halkı denetim altında tutmak için geçmişte başvurduğu *panem et circenses*'in yani ekmek ve sirk oyunlarının güncel bir versiyonu olarak görmek de mümkündür. Ancak bu eleştirel tespitler, futbolun kapitalizmin yapısal dinamikleriyle kurduğu çok yönlü ilişkiyi tam olarak kavramaktan uzaktır. Çünkü futbol halkların “felsefeye ayıracakları boş zamanlarını” tüketen kitlesel bir kültürel pratik, popüler bir tüketim nesnesi ve etkileyici bir gösteri olduğu kadar; devletlerin ve ulus-ötesi sermayenin ideolojik ve ekonomik amaçlarla müdahil olduğu çok katmanlı bir alandır. Ulus-devletlerin yumuşak güç politikalarında araçsallaştırılan futbol, ulus-ötesi sermaye için de birikim imkânı sağlayan bir çerçeveye sahiptir. Futbol bu çok katmanlı yapısıyla “top sahasında oynanan bir oyun”dan çok; ulus-devletlerin ve sermayenin çıkarlarının mücadelesi ettiği ve “güç sahasında oynanan bir oyun”a dönüşmüştür. Futbol; ticarileşme, medya ve yayın hakları, transfer piyasası, sponsorluk ve reklam sözleşmeleri, kulüplerin şirketleşmesi, ulus-ötesi sermaye birikimi gibi unsurlar etrafında şekillenmeye başlamış ve “futbol endüstrisi” kavramsallaştırması ortaya çıkmıştır.

21. yüzyılda ulus-ötesi sermaye ile futbol endüstrisi arasındaki ilişkinin en önemli örneklerinden biri, Körfez sermayesinin Avrupa futbol endüstrisine yönelik artan ilgisinde gözlemlenmektedir. Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin ulus-ötesi sermayesi; küresel enerji piyasasındaki dalgalanmaların ve fosil yakıtlara bağımlılığın yarattığı yapısal kırılmalardan etkilenmemek ve sermaye birikimini “petrol sonrası” dönemde çeşitlendirmek için Avrupa futbol endüstrisine yönelmiştir. Bu yönelimin tek sebebi sermaye birikimini ya da ilgili birikimin çeşitliliğini sağlamak gibi alt-yapı unsurları değildir. Sermayenin menşei olduğu ülkelerin uluslararası ilişkilerdeki özgül ağırlıklarını arttırmak, bu ülkelerin yumuşak gücüne katkı sağlamak, uluslararası prestijlerini yükseltmek ve bu ülkelere yönelik eleştirel tutum takınan uluslararası kamuoyuna karşı imaj tazelemek gibi üst-yapı hedefleri de söz konusudur. Avrupa futbol endüstrisinin prestijli futbol kulüplerine yapılan bu yatırımlar, ulus-ötesi sermayenin birikim için gerçekleştirdiği coğrafi hareketlilik kadar, uluslararası ilişkilerin ideolojik yeniden inşasında da hayati bir öneme sahiptir. Bu sebeple çalışmada, Körfez sermayesinin Avrupa futbol endüstrisindeki varlığı, alt-yapı ve üst-yapı unsurlarını birlikte değerlendirmeyi mümkün kılan Marksizm çerçevesinde incelenmiştir.

Daha spesifik olarak belirtmek gerekirse çalışmada, Avrupa futbol endüstrisindeki Körfez sermayesi varlığının farklı boyutlarına odaklanan ancak birbirini tamamlayan üç Marksist

yaklaşım teorik temel olarak belirlenmiştir. Bunlar; Ellen Meiksins Wood'un temsil ettiği Politik Marksizm, David Harvey'in tarihsel-coğrafi materyalist yaklaşımı ve Antonio Gramsci'nin hegemonyasıdır. Politik Marksizm, kapitalizmin tarihsel özgüllüğü ve devlet-sermaye ilişkilerinin siyasal niteliğine odaklanırken; Harvey'in yaklaşımı, sermayenin kriz dönemlerindeki mekânsal stratejilerini ve futbolun bir "birikim mekânı"na dönüşmesini açıklamaktadır. Gramsci ise bu yapısal dönüşümlerin, kültürel düzeyde nasıl rıza üretilerek meşrulaştırıldığını ortaya koymaktadır. Sıralanan bu üç teorik çerçeve ve bunun üzerinden futbolun kapitalizmin yapısal dinamikleri içerisindeki yeri çalışmanın ilk bölümünü oluşturmuştur. İkinci bölümde, Körfez ülkelerinin ulus-ötesi sermayesinin Avrupa futbol endüstrisine yönelen yatırımlarının tarihsel gelişimi ve ulus-ötesi sermayenin bu hareketinin re-organize ettiği mülkiyet ilişkileri ele alınmıştır.

2. Kapitalizmin Oyun Sahası: Futbolun Marksizm Temelinde Yorumlanması

2.1. Ellen Meiksins Wood ve Kapitalizmin Siyasal İnşasında Futbol

Ellen Meiksins Wood, Marx'ın tarihsel materyalizmindeki kapitalizmin tarihsel özgüllüğüne ve bu üretim tarzının üretim ilişkilerine karşı yöneltilen politik mücadeleye vurgu yapan bir yaklaşım geliştirmiştir. Politik Marksizm olarak anılan bu yaklaşım; kapitalizmin doğuşunu ve işleyişini ekonomik yasalarla değil, somut tarihsel süreçlerle ve sınıf mücadeleleriyle açıklamaktadır. Wood, Althusser gibi yapısalcı Marksistlerin soyut kapitalizm analizlerine karşı çıkararak Marksizm'i, değişmez tarihsel yasalar ortaya koyan dogmatik bir paradigma yerine kapitalizmin ortaya çıkışının özgün tarihsel koşullarını inceleyen bir yöntem olarak görmüştür. Robert Brenner ile birlikte Wood'un temel amacı Marksizm'i yeniden tarihselleştirmek ve politikleştirmektir (Wood, 2016). Kapitalizmi özgün bir toplumsal ilişki sistemi ve politik iktidar biçimi olarak kavrayan Wood, kapitalizmde birbirinden ayrılmış gibi görünen ekonomik olanla politik olanın tarihsel olarak birlikte oluştuğunu ortaya koymuştur. Wood'a göre kapitalizmde ekonomik ve politik alanların ayrılmış gibi kavramsallaştırılması, burjuva ideolojisinin yarattığı bir yanılsamadır. Marx sonrası birçok Marksist'in, kapitalizmi salt ekonomik bir çerçeveye indirgeyip politik boyutu ayrı tutmasını eleştiren Wood'a göre bu ayırım, kapitalizmin toplumsal ve politik yanlarını görünmez kılmaktadır (Wood, 1981).

Marksizm'in özünde politik olduğunu vurgulayan Wood, kapitalizme karşı yürütülen ekonomik ve politik mücadelenin burjuvazi ve bazı "Marksistler" tarafından ayrıştırıldığı gerçeğini kavramadan işçi sınıfının mücadelesinin başarısız olacağını ileri sürmüştür. Wood kapitalizmin şehirlerde ticaretin genişlemesiyle veya sanayileşmeyle kendiliğinden değil, 16. ve 17. yüzyılda İngiltere kırsalındaki sınıf mücadelelerinin feodal üretim ilişkilerini

dönüştürmesiyle ortaya çıktığını vurgulamıştır. Köylülerin geleneksel haklarının zorla tasfiye edilmesi, ortak toprakların özelleştirilmesi ve üreticilerin piyasaya bağımlı hale getirilmesi gibi süreçler, kapitalizmin ortaya çıkış koşullarını yaratmıştır. Kapitalist biçimin ortaya çıkışında özgün bir mülkiyet ve sınıf ilişkileri belirleyici olmuştur. Wood'a göre ilksel koşulları bu şekilde ortaya çıkan kapitalizmin anlaşılması için üretim ve mülkiyet ilişkileri temel alınmalıdır. Çünkü politik zorun unsuru olarak kapitalist devlet ile piyasa arasındaki karşılıklı bağımlılık mülkiyet ilişkileri üzerinden şekillenmektedir. Kapitalist biçimde insanların hayatlarını idame ettirebilmek için piyasaya bağımlı hale gelmesi özel mülkiyet ve devletin politik zoru tarafından dayatılmaktadır (Wood, 2020). Mülkiyet ilişkileri üzerindeki politik çatışmayı ve işçi sınıfının mücadelesini yaklaşımının merkezine yerleştiren Wood, işçi sınıfının tarihsel rolünü küçümseyenlere karşı bu sınıfın toplumsal devrimin vazgeçilmez öznesi olmaya devam ettiğini savunmuştur (Wood, 2006).

Wood'a göre kapitalizm bu özgül nitelikleriyle, doğrudan sömürgeci fetihlere dayanmayan yeni bir emperyalizm biçimi üretmiştir. Klasik emperyalizm, doğrudan askeri işgaller ve politik tahakkümle tesis edilmişken, kapitalizm daha çok ekonomik yapılarla işleyen piyasa temelli bir emperyalizm biçimi yaratmıştır. Bu yeni emperyalizm politik zor araçlarından ziyade ekonomik bağımlılık ve piyasaya erişim gibi salt ekonomik yapılarla işleyebilmektedir (Wood, 2003). Kapitalizm, örneğin imparatorlukların askerî ve politik zora dayalı emperyalizminin yerine, piyasa güçleri aracılığıyla işleyen küresel ölçekli bir emperyalizm tesis etmiştir. Kapitalizmin yalnızca ekonomik araçlarla emperyalizminin sınırlarını genişletebilme özelliği, sermayenin de kendisini doğrudan politik denetim olmaksızın küresel ölçekte yeniden üretebilmesini sağlamıştır. Bu sebeple Wood klasik emperyalizmden farklı olarak, günümüz kapitalist emperyalizminin çoklu devletler sistem altında idare edildiğini ve küresel bir ekonomi şeklinde kendisini gösterdiğini belirtmiştir. Wood kapitalist emperyalizmi, tek bir hegemonik dünya devleti üzerinden değil, birbirine bağlı fakat hiyerarşik olarak konumlanmış ulus-devletler sistemi üzerinden açıklamıştır. Bu çok ulus-devletli yapı, sermayenin gereksinimlerine göre düzenlenmiştir (Wood, 2003).

Bu gereksinim çerçevesinde kapitalizm, tek tek ulus-devletlerin egemenlik alanını aşan ekonomik bir güç yaratırken aynı zamanda ulus-devletlerin idari ve zor araçlarını da kendi yayılımı için seferber etmektedir. Wood, kapitalizmin küresel yayılımının, devletin zor aygıtlarını dışlamadığını; tersine ulus-devletlerin piyasa disiplini sağlayan zorlayıcı ve düzenleyici araçlarının kapitalizm tarafından işlevselleştirildiğini belirtmektedir. Öz bir şekilde belirtmek gerekirse, kapitalizm, devleti ortadan kaldırmamış; onu dönüştürmüştür (Wood,

2003). Böylece Wood'un deyimiyle "sermaye imparatorluğu", bir dünya devletinden ziyade, kendi çıkarlarına göre hiyerarşik biçimde konumlanmış ulus-devletler ağı tarafından yürütülmektedir. Emperyalizm olgusu, artık tek bir ulusun bayrağı altında toprak ele geçirmekten çok, ekonomik hegemonyanın kurulması ve bunun sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Wood'un kavramsallaştırdığı "sermayenin emperyalizmi", bu bağımlılık ilişkilerinin piyasa aracılığıyla nasıl kurumsallaştığını açıklamaktadır. Kapitalist merkezler, ulus-ötesi şirketler ve finans kuruluşları vasıtasıyla küresel piyasalarda kural koyucu konuma yerleşmekte ve böylece rıza ile karışık bir tahakküm tesis etmektedir. Bu tespit, Wood'un emperyalizmi yalnızca ekonomik değil aynı zamanda ideolojik rıza üretimiyle işleyen bir sistem olarak gördüğünü de ortaya koymaktadır. Çünkü kapitalist merkezler iktisadi olduğu kadar normatif ve politik yönlendirme gücüne de sahiptir (Wood, 2003).

Wood'un bu kuramsal yaklaşımı kapitalist piyasa ilişkilerinin yayılması ve yeniden üretimi açısından futbol endüstrisinin de bir araç olduğunu kavramaya imkân tanımaktadır. İlk olarak futbolun sözde "evrensel" ve "kültürel" karakteristiği, piyasalaşma süreçlerine -görünürde- apolitik bir meşruiyet sağlamaktadır. Futbol, siyaset-dışı ve evrensel bir etkinlik gibi sunulurken, sermaye yatırımlarının ve şirketleşme süreçlerinin sorgulanmaksızın meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir. Böylece futbol, kapitalist piyasa ilişkilerinin görünmez kılındığı bir ideolojik örtü işlevi görmektedir. İkinci olarak futbol endüstrisi ile kapitalizm arasındaki ilişki salt ekonomik karakterde değildir. Devletlerin düzenleyici kurumları ve mülkiyet hakları, futbol kulüplerinin şirketleşmesinin ve sermaye akışlarının önünü açmaktadır. Bu bakımdan futbol, ekonomik tahakkümün siyasal zeminle iç içe geçtiği bir alandır. Üçüncü olarak futbol endüstrisinin küreselleşmesini; -doğrudan siyasal fetih olmaksızın- piyasa ilişkileri yoluyla, kültürel ve ekonomik nüfuz alanları yaratma süreci olarak değerlendirmek mümkündür. Futbol endüstrisi; özel mülkiyete, rekabete, kâra ve sermaye hareketlerine dayalı bu yapıyla, kapitalist piyasa düzeninin siyasal olarak inşa edilmesine katkı sağlamaktadır.

Dördüncü olarak ve Wood'un da vurguladığı üzere kapitalizm, ulus-devleti ortadan kaldırmak yerine, onu ve kurumlarını sermayenin çıkarlarını koruyacak şekilde dönüştürmüştür. Kapitalizmle yapısal ilişki içinde bulunan futbol endüstrisinde ilgili dönüşüm; kulüp satın alımlarında devletin düzenleyici kurumlarının onay verici rol üstlenmesi, yatırımcı devlet fonlarının doğrudan piyasa aktörlerine dönüşmesi ve uluslararası yatırım ortamının devlet eliyle meşrulaştırılması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Beşinci olarak Wood'un çerçevesini çizdiği piyasa temelli emperyalizmi, futbol endüstrisi özelinde de somutlamak

mümkündür. Küresel futbol endüstrisine hâkim olan sermaye, fiilen bir “merkez-çevre” dinamiği yaratmaktadır. Büyük sermayeye sahip devletler futbol endüstrisinin merkezinde yer alan büyük liglere ve futbol pazarına yön verirken; diğerleri bu merkezlere bağımlı hâle gelmektedir. Belirli devletler ve onların sermaye grupları, futbolun ekonomik kurallarını ve kaynak dağılımını tayin ederek dolaylı bir emperyalizm tesis etmektedir. Özetle futbol endüstrisinde görülen güç eşitsizliklerini ve finansal bağımlılık ilişkilerini, kapitalist emperyalizmin futboldaki yansıması olarak değerlendirmek mümkündür.

2.2. David Harvey ve Sermaye Birikiminin Mekânsal Alanı Olarak Futbol

David Harvey, coğrafi mekânı Marksizm yaklaşımının temeline yerleştirerek “tarihsel-coğrafi materyalizm” olarak adlandırılan bir bakış geliştirmiştir. Marx’ın sermaye birikimi kuramını mekân ve zaman boyutlarıyla zenginleştiren ve sermayenin kriz dönemlerindeki eğilimlerini sorunsallaştıran Harvey’e göre bu eğilimlerin anlaşılması noktasında coğrafi mekân büyük önem taşımaktadır. Harvey kapitalizmin tarihsel olarak belirli coğrafi stratejilerle ayakta kaldığını ileri sürmüştür. Bu stratejilerden biri Harvey’in Marx’ın “ilkel birikim” kavramını geliştirerek ortaya koyduğu “el koyma yoluyla birikim”dir. Harvey’e göre sermaye birikimi yalnızca üretim alanındaki artı-değer sömürüsüyle kalmamakta, aynı zamanda kamusal varlıklara, ortak kaynaklara ve toplumsal haklara el konulması yollarıyla sağlanmaktadır (Harvey, 2003). Bu bakımdan özelleştirmeler, finansallaşma, metalaştırma, küçük üreticilerin piyasa dışına itilmesi, finansal manipülasyonlar, borçlandırma politikaları, savaş ve emperyalizm, sermayenin yeni birikim alanları yaratmak amacıyla ortaya koyduğu toplumu mülksüzleştirme pratikleridir (Harvey, 2003). Harvey içinde yaşadığımız neo-liberal dönemde devlet hizmetlerinin piyasalaştırılmasını, küresel ölçekte toprakların ve kaynakların şirketlerce ele geçirilmesini el koyma yoluyla birikim dinamiğinin örnekleri olarak ortaya koymuştur (Harvey, 2003).

Harvey Marx’ın tarihsel olarak kapitalizmin başlangıcına özgü gördüğü ilkel birikim süreçlerinin, günümüzde de artarak devam ettiğini belirtmiştir (Harvey, 2003). 1980 sonrası dönemde borç krizi yaşayan çevre ülkelerinde Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) dayattığı yapısal uyum programları, kamu varlıklarının yok pahasına uluslararası sermayeye devredilmesine yol açmış ve bu da merkez kapitalist ülkelere yüksek getiri sağlayan yeni birikim fırsatları sunmuştur (Harvey, 2004). Böylece kapitalizm, bir yandan piyasa genişlemesiyle değer üretirken, diğer yandan mevcut değerlerin yeniden fethi yoluyla devrevi krizlerini aşmaya çalışmaktadır. Örneğin, 1997 Asya finans krizinde ve 2008 küresel krizinde, zor durumda kalan görece küçük sermayenin büyük sermaye tarafından değerinden aşağıda ele

geçirilmesi merkez sermaye için birikim fırsatına dönüşmüştür (Harvey, 2005). Yığınlar için ekonomik daralmayı ifade eden krizler dahi büyük sermaye için birikim stratejisine çevrilmiş ve finans kapitalinin küresel gücü sayesinde servet transferleri gerçekleşmiştir. Harvey bu süreci; kapitalizmin yeni coğrafi alanlara ve sektörlerle nüfuz ederek, metalaştırılmamış ne varsa metalaştırması, ortak mülkiyetleri özel mülkiyete dönüştürmesi ve böylelikle sermayeye elverişli yeni birikim kanalları açmasıyla açıklamaktadır (Harvey, 2004).

Harvey'e göre kriz dönemlerinde sermayenin birikimini sağlayan bir diğer husus kapitalizmin küresel anlamda yarattığı eşitsiz coğrafi gelişim ve daha mikro ölçekte kentleşmedir. Bilindiği üzere dünya üzerindeki sermaye birikimi homojen bir gelişme göstermemektedir. Aksine bu birikim süreci bazı bölgeleri kalkındırırken, diğerlerini yoksullaştırmakta ya da gelişmiş bölgelere bağımlı kılmaktadır. Bu eşitsiz gelişme, sermayenin krizlerini yönetmesini mümkün kılmaktadır (Das, 2017). Harvey ayrıca kentsel mekânın da sermayenin birikim stratejisinde merkezi bir rol oynadığını belirtmiştir. Buna göre örneğin altyapı yatırımları ve konut piyasası sermaye birikiminin başlıca mekanizmaları arasındadır. Harvey'e göre kentler, inşaat ve gayrimenkul piyasası aracılığıyla sermaye birikiminin soğurulduğu alanlardır ve bu da kapitalizmin hem fiziksel çevreyi dönüştürmesine hem de konut krizi, kent yoksulluğu gibi yeni toplumsal sorunlar yaratmasına yol açmaktadır (Christophers, 2011).

Harvey bir başka strateji olarak, sermayenin kapitalizmin kendi içinde ürettiği aşırı birikim krizlerini aşmak için mekânsal sabitleme yoluna gittiğini ileri sürmektedir. Marx'ın da belirttiği gibi belli dönemlerde kâr oranlarının düşmesi ve piyasanın doygunluğa ulaşması sebepleriyle sermaye birikimi tıkanabilmektedir. Bu krizi sermaye nezdinde geçici olarak çözenin yolu, sermayenin coğrafi olarak yeni alanlara kaydırılmasıdır. Harvey'nin "mekânsal sabitleme" kavramı, sermayenin artı-değerini yeni altyapı yatırımları, farklı bölgelere sermaye ihracı veya uluslararası genişleme ile "sabitleyerek" krizi ertelemesini açıklamaktadır. Harvey'e göre bu mekânsal strateji, uzun vadede kriz dinamiklerini tamamen çözmektedir ve yalnızca yeni coğrafi bölgelerde sermayeyi biriktirerek bir sonraki krizin zeminini hazırlamaktadır (Harvey, 1982).

Harvey sermaye birikimi noktasında yalnızca mekânın değil zamanın hızının da sermaye tarafından sürekli yeniden yapılandırıldığını vurgulamaktadır. "Zaman-mekân sıkışması" kavramı, kapitalist üretim ve dolaşım süreçlerinin teknolojik ve örgütsel yeniliklerle coğrafi mesafeleri daraltıp zamanı hızlandırdığını ifade etmektedir. Sermaye özellikle esnek üretim, finansal küreselleşme ve iletişim teknolojileri sayesinde, bir yandan dünya ölçeğinde anında hareket edebilirken, diğer yandan tüketim kalıplarını ve kültürel deneyimleri dönüştürmektedir.

Harvey, modernizmin Fordist üretiminden post-modern dönemin esnek birikim rejimine geçişi analiz ederken, sermayenin rekabet baskısıyla “zamanda sıkıştırma, mekânda yayılma” yönünde hareket ettiğini ileri sürmektedir (Harvey, 1989).

David Harvey’in bu kuramsal çerçevesi göz önüne alındığında futbol endüstrisi ile kapitalizm ve ulus-ötesi sermaye arasındaki yapısal ilişkinin somutlandığı pek çok nokta açığa çıkmaktadır. İlk olarak, ulus-ötesi sermayenin futbol endüstrisine yönelmesi, bahse konu sermayenin kapitalizmin kriz dönemlerini yönetim stratejisinin bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Futbol, sermayenin birikim krizlerini geçici olarak çözdüğü, mekânsal olarak yeniden yapılandığı ama aynı zamanda onulmaz çelişkilerini ihraç ettiği bir kriz birikimi alanıdır. Ulus-ötesi sermaye, yalnızca futbol kulüplerini değil onların marka değerini, yayın gelirlerini ve taraftar tabanını satın alarak yeni bir birikim alanı yaratmaktadır. Sonuçta, futbol kulüpleri finans piyasalarında alınıp satılan, meta değeri taşıyan varlıklara dönüşmüştür. Bu durum futbolun ulus-ötesi sermaye için mekânsal sabitleme stratejisinin bir alanı olduğu anlamına gelmektedir. İkinci olarak Harvey’in ortaya koyduğu, sermayenin el koyma yoluyla birikim süreci futbol endüstrisinde de kendisini göstermektedir. Futbol kulüpleri ve buna bağlı olarak gelişen takım-taraftar kültürü tarihsel olarak yerel toplulukların ortak değeri iken, neo-liberal dönemde hızla şirketleşmiş ve ulus-ötesi sermayenin yatırım nesnelere hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, futbolda da bir tür mülksüzleştirme dinamiği yaratmış ve yerel futbol camialarının kolektif özdeşlik unsurları olan kulüpler, sermayenin portföyüne dâhil edilerek asli sahipleri olan topluluklardan soyutlanmıştır.

Ulus-ötesi sermayenin bir futbol kulübünü satın alması, geçmişte yerel taraftarların ve şehirlerin manevi ortak malı olan kulüplerin sermayenin özel mülkü hâline gelmesi demektir. Mülkiyetteki bu dönüşüm, yerel taraftar kitlelerinin karar mekanizmalarından dışlanması ve kulüpler üzerindeki toplumsal denetimin zayıflaması pahasına gerçekleşmektedir. Futbol endüstrisindeki ticarileşme ve şirketleşme olgusu, sermayenin el koyma yoluyla birikiminin mülksüzleştirici boyutunun bir parçası olarak anlaşılabilir. Özetle sermayenin bu el koyma yoluyla birikim süreci sonucunda; kulüpler, kamusal/kültürel bir değer olmaktan çıkarak özel sermaye varlıklarına dönüşmekte; taraftarlar yalnızca futbol izleyicisi değil aynı zamanda sürekli tüketici hâline getirilmekte; stadyumlar ve taraftar deneyimleri, özel mülkiyet düzenine tabi kılınmakta; özelleştirilen futbol, toplumsal aidiyeti mülksüzleştirmekte ve sermayeye yeni-elverişli bir birikim alanı tahsis edilmiş olmaktadır.

Üçüncü olarak futbolun sürekli erişilebilir küresel bir içerik hâline gelmesi ve mobil uygulamalardan dijital yayın platformlarına kadar anında izlenebilir olması Harvey’in işaret ettiği zaman-mekân sıkışmasına karşılık gelmektedir. Futbol endüstrisi özelinde

düşünüldüğünde bu süreçte; taraftarların kulüplere yönelik sadakati yerel olmaktan çıkarak küresel-dijital sadakate dönüşmekte, coğrafi uzaklık tüketimin engeli olmaktan kalkmakta ve futbol kültürü kâr amacıyla hızlandırılmış bir meta dolaşımına dönüşmektedir. Dördüncü olarak Harvey'in sermaye stratejisi olarak işaret ettiği kentleşme futbol endüstrisinde kendisini; yeni stadyum projeleri, kentsel dönüşüm ve -Doha, Abu Dabi, Manchester gibi- markalaşmış şehirler olarak göstermektedir.

2.3. Antonio Gramsci ve Hegemonyanın Rıza Üretiminde Futbol

Antonio Gramsci, Marksizm'in ekonomik indirgemeciliğe varan yorumlarına karşı geliştirdiği teorik çerçeveye Batı Marksizm'i olarak anılan geleneğin öncüsü olmuştur. Gramsci Marksizm'de ihmal edildiğini öne sürdüğü kültür, ideoloji ve sivil toplum üzerinden devrim stratejisini incelemiştir. Çünkü Gramsci'ye göre burjuvazinin egemenliği ekonomik ve zor araçları kadar rızanın tesis edilmesiyle de sağlanmakta ve sürdürülmektedir. Gramsci alt-yapıyla üst-yapı arasındaki ilişkiyi diyalektik ve karşılıklı etkileşimsel bir çerçevede ele alarak kapitalist toplumdaki devrimci dönüşümün koşullarını incelemiştir. Gramsci'nin literatüre kazandırdığı en önemli kavram, işçi sınıfının neden çoğu zaman burjuva düzeniyle bütünleştiğini açıklayan hegemonyadır. Gramsci'ye göre hegemonya, burjuva sınıfın kendi dünya görüşünü ve değerlerini toplumun geneline kabul ettirerek tesis ettiği entelektüel ve ahlaki önderliktir (Gramsci, 1971). Gramsci'ye göre gelişmiş kapitalist toplumlarda burjuvazi; ordu, polis ya da hukuk gibi salt zor aygıtları kadar okullar, kilise, medya ya da sendikalar gibi sivil toplum kurumları aracılığıyla da “rıza dayalı bir egemenlik” yani hegemonya tesis etmektedir. Bu nedenle kapitalist düzen, geniş kitlelerin aktif onayı veya en azından kabullenmesiyle sürdürülmekte ve zor gücü ancak rıza mekanizması krize girdiğinde devreye girmektedir (Gramsci, 1971).

Gramsci'ye göre klasik Marksizm'de ekonomik alt-yapının basit birer yansıması olarak görülen ideoloji, kültür ve politika gibi üst-yapı unsurları son kertede burjuva egemenliğinin sürekli yeniden üretilmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu noktadan hareketle Gramsci devleti, siyasi toplum (zor) ile sivil toplum (rıza) bileşkelerinden oluşan bir bütünlük olarak kavramıştır. Gramsci'ye göre “devlet = hegemonya + zorlama” şeklindeki formülasyon geçerlidir (Gramsci, 1971). Gramsci geliştirdiği hegemonya yaklaşımıyla burjuvazinin iktidarının, yalnızca mülkiyet ve üretim ilişkilerine değil, aynı zamanda kültürel liderliğe ve ideolojik yönlendirmeye dayandığını göstermiştir. Gramsci'nin bir diğer önemli kavramsallaştırması olan tarihsel blok, toplumsal düzende ekonomik alt-yapının ideolojik üst-yapıyla kaynaşarak oluşturduğu organik bütünlüğe karşılık gelmektedir (Gramsci, 1971). Örneğin, kapitalist bir

tarihsel blokta burjuvazinin ekonomik çıkarları, liberal ideoloji ve bireycilik gibi üst-yapı unsurlarıyla uyum içinde bütünleşmekte ve alt-yapı ile üst-yapı unsurları birbirlerini güçlendirmektedir. Alt-yapıda yaşanan değişimler ancak uygun üst-yapı koşulları da olduğunda toplumsal devrime yol açabilecektir. Gramsci'ye göre devrim stratejisi, sadece alt-yapıdaki çelişkilerin keskinleşmesine bağlı görülmemeli ve üst-yapı üzerinde yükselen hegemonyanın çözülmesi de hedeflenmelidir (Bates, 1975).

Gramsci her toplumsal sınıfın diğer toplumsal sınıflar üzerinde egemenliğini tesis edebilmesi için “organik aydınlar” yetiştirmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Burjuva sınıf kendi organik aydınları aracılığıyla hegemonyasını pekiştirirken, işçi sınıfının da kendi aydınlarını ve ideologlarını yetiştirip karşı-hegemonya oluşturması zorunludur. Gramsci “aydın” kavramını toplumda fikir ve kültür üreten sendikacılar, öğretmenler ve akademisyenler gibi tüm önder şahsiyetleri kapsayacak şekilde yani geniş anlamıyla kullanmıştır (Gramsci, 1971). Gramsci'nin işçi sınıfı özelinde yetiştirilmesini devrim açısından zorunlu gördüğü organik aydınların işlevi ise “praksis felsefe”de kendisini göstermektedir. Praksis felsefe teorisine; pratiğe dönük, halk yığınlarının diline ve bilincine hitap eden kolektif bir eylem rehberine dönüşmesini ifade etmektedir. İşçi sınıfının organik aydınları, burjuvazinin ideolojisinin içerdiği “sağduyu” öğelerini eleştirel süzgeçten geçirip dönüştürmek ve yeni bir devrimci kültür yaratmak durumundadır (Saldanha, 1988).

Gramsci devrim yaklaşımında Doğu ve Batı toplumları için farklı stratejiler öngörmüştür. Çarlık Rusya'sı gibi Doğu toplumlarında yani devlet ile sivil toplumun görece zayıf bir şekilde ayrıştığı yerlerde hızlı ve merkezi bir “manevra savaşı” siyasi iktidarın ele geçirilmesini sağlayacaktır. Batı Avrupa'nın gelişmiş kapitalist toplumlarında yani sivil toplumun daha çok kurumsallaştığı ve güçlü olduğu yerlerde ise devrim, uzun erimli bir “mevzi savaşı” şeklinde yürütülmelidir (Gramsci, 1971). Mevzi savaşı, işçi sınıfının sivil toplum içinde sendika ve parti gibi kuruluşlarla hegemonya mücadelesi vermesi, adım adım kendi değerlerini egemen kılması anlamına gelmektedir. Gramsci yaptığı bu ayrımla, Batı'da neden bir işçi sınıfı devriminin gerçekleşmediğini de açıklamış olmaktadır (Egan, 2015).

Gramsci'nin kuramsal yaklaşımından futbola ve futbol endüstrisine dair çıkarsanacak pek çok husus bulunmaktadır. İlk olarak Gramsci'nin çerçevesinden futbol yalnızca bir spor değildir ve hegemonya kurmanın, rıza üretmenin bir aygıtıdır. Çünkü futbol; özellikle medya, eğlence, tüketim kalıpları ve yaşam tarzı kodlarıyla birleştirildiğinde, küresel kapitalist ideolojinin sessiz taşıyıcısı hâline gelmiştir. Hegemonik bir tahakküm biçimi haline alan futbol vasıtasıyla takım taraftarları kapitalizmin estetik ve kültürel formlarını içselleştirmektedir. Taraftarın kulübe yönelik sadakati markaya bağlılığa dönüşmüş, taraftarlık sınıf kimliğini değil tüketici kimliğini

temsil etmeye başlamış ve yerel halkın oyunu sermayenin oyununa çevrilmiştir. İkinci olarak medya, eğitim gibi kurumların sivil toplumda ideolojik mücadele için kullanıldıkları ve rıza ürettikleri göz önüne alındığında günümüzde futbol sivil toplumun dönüşümü için kullanılmaktadır. Futbol kulüplerinin büyük sermayeye ait olması, futbolun sermayenin sınıfsal çıkarlarının ideolojik aygıtına dönüşmesi, futbol kulüplerinin artık komünal birlikler değil sermayeye entegre edilmiş kültürel aygıtlar haline gelmesi ve kulüp taraftarlarının maç izleyicilerinden çok ideolojik özne üreticileri hâline gelmeleri bu iddiayı doğrulamaktadır.

Üçüncü olarak Gramsci egemen sınıfın hegemonya kurmak için kendi organik aydınlarını yarattığını belirtmiştir. Günümüzde futbolcular ideolojik figür haline gelmiştir. Özellikle ünlü futbolcular kapitalizmin devamlılığının sağlanması noktasında aktif rol oynayan kültürel önderlere dönüşmüştür. Model olarak takip edilen futbolcular sayesinde sermaye işçilerin artı-değerine olduğu gibi duygularına, kimliklerine ve arzularına da hükmetmektedir. Dördüncü olarak Gramsci, kapitalist hegemonya ile mücadele etmek için sivil toplum alanında mevzi savaşları verilmesi gerektiğini belirtmiştir ve bu, futbol gibi kültürel alanlarda da geçerlidir. Dolayısıyla alternatif taraftar hareketlerini, yerel futbol kolektiflerini ve sendikal futbolcuların dayanışmalarını Gramsci'nin kullandığı anlamda karşı-hegemonik pratikler olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak günümüzde futbol, büyük oranda kapitalist hegemonya tarafından kuşatılmış durumdadır. Beşinci olarak futbol sermaye sahiplerinin veya bu sermayenin menşei olduğu devletlerin kolektif imajlarını temizlemek-aklamak için de ideal bir zemindir. Öyle ki taraftarlar ve medya; kulüplerin başarıları karşısında sermayenin ve ilgili devletin politik kimliği ile imajını ikinci plana itmektedir.

3. Futbol Sahasında Sermaye: Körfez Ülkeleri ve Mülkiyetin Siyasal, Ekonomik ve İdeolojik Dönüşümü

Körfez sermayesini Avrupa futbol endüstrisine yatırım yapmaya teşvik eden ilk örnek, futbola olan tutkunluğu ile bilinen Rus iş insanı Roman Abramoviç'in 2003'te yaklaşık 150 milyon sterlin gibi bir rakamı gözden çıkararak İngiliz kulübü Chelsea'yi satın almasıdır (Bi, 2015). Batı Londra ekibini, 2022'de Amerikalı iş insanı Todd Boehly ve Clearlake Capital öncülüğündeki BlueCo adlı konsorsiyumun satın aldığı döneme kadar yöneten Abramoviç (Duncan & Lord, 2024); bu dönemde kulübe ikişer kez UEFA Şampiyonlar Ligi ve Avrupa Ligi, birer kez FIFA Dünya Kulüpler Kupası ve UEFA Süper Kupası, beşer kez İngiltere Premier Lig ve İngiltere Kupası, üç kez Lig Kupası, iki kez de Süper Kupa şampiyonluğu kazandırmıştır (Davies & Lock, 2023). 2005'te benzer bir yatırım hamlesi Malcolm Glazer tarafından gelmiş, ABD'li iş insanı Red Football adlı şirket aracılığıyla yaklaşık 800 milyon

sterlin ödeyerek bir başka İngiliz kulübü olan Manchester United'ı satın almıştır (Brown, 2007). Malcolm Glazer ve ölümünün ardından ailesinin yönetiminde pek çok zafer elde eden Kırmızı Şeytanlar; birer kez UEFA Şampiyonlar Ligi, UEFA Avrupa Ligi ve FIFA Dünya Kulüpler Kupası'nda, beş kez İngiltere Premier Lig'de, üç kez Lig Kupası'nda, bir kez İngiltere Kupası'nda birinci, İngiltere Süper Kupası'nda ise altı kez şampiyon olmuştur (Sansom, 2023).

3.1. Birleşik Arap Emirlikleri ve Manchester City

Avrupa futbol endüstrisini ulus-ötesi sermayesi için finansal bir yatırım enstrümanı olarak değerlendiren öncü Körfez ülkesi BAE'dir. Ülkenin kraliyet koltuğunda oturan Nehyan ailesinin mensuplarından Şeyh Mansur (Mansur bin Zaid el-Nehyan), 2008'de yaklaşık 200 milyon sterlin ödeyerek İngiltere Premier Lig ekiplerinden Manchester City'nin yeni patronu olmuştur (Thani & Heenan, 2016). Siyasi unvanlarına ek olarak, aynı zamanda yerel ve küresel çaptaki pek çok şirkette hisseleri bulunan Şeyh Mansur, büyük yatırımlar ve profesyonel bir yönetim anlayışıyla kulübün net değerini yaklaşık 4.5 milyar sterline çıkarmış; Avrupa'nın rekabetçi kulüplerinden biri hâline gelen Manchester City'yi dünyanın en zengin futbol kulüpleri arasına taşımıştır (Forbes, 2025). Öte yandan kulübün başkanlık görevi de, BAE'nin ulusal varlık fonlarından Mubadala Yatırım Şirketi'nin yönetim kurulu başkanı ve Nehyan ailesine yakın bir isim olan Haldun el-Mübarek'e bırakılmıştır. Transfer dönemlerinde Robinho, David Silva, Sergio Agüero, Kevin de Bruyne, Erling Haaland, Jack Grealish, Josko Gvardiol gibi yıldız futbolculara astronomik bonservis bedelleri ödemesiyle dikkatleri üzerine çeken Doğu Manchester ekibi; bu süreçte birer kez UEFA Şampiyonlar Ligi, UEFA Süper Kupası ve FIFA Dünya Kulüpler Kupası, sekiz kez İngiltere Premier Lig, üçer kez İngiltere Kupası ve İngiltere Süper Kupası, altı kez de İngiltere Lig Kupası'nı müzesine götürmüştür (Borkakoty, 2023). 2023/2024 sezonunda yaklaşık 750 milyon sterlinlik gelir elde eden kulüp bu alanda ada futbolunda lider konumdayken, dünyada ise Real Madrid'i takip ederek ikinci sırada yer almaktadır (Deloitte, 2025).

Manchester City'nin bir Körfez ülkesi sermayesi tarafından satın alınması salt bir sportif yatırım stratejisi olarak değerlendirilmemeli, BAE'nin giderek genişleyen ve siyasi, jeopolitik, ideolojik ekonomik, kültürel boyutları da olan rasyonel politikalarının tezahürü olarak görülmelidir. BAE sermayesini yalnız yeşil zemine aktarmakla kalmamış; yeni pazarlara erişim, imaj tazeleme ve küresel tanınırlık gibi kapsamlı stratejileri de gözetmiştir. Dolayısıyla Manchester City, BAE nezdinde rastgele bir seçim değildir. Çünkü kulübün dünyanın dört bir yanından izleyici kitlesi tarafından takip edilen futbol şölenlerinden İngiltere Premier Lig'de yer alması, küresel ölçekteki ünü ve ateşli taraftarı, şehrin diğer yakasındaki bir başka İngiliz

devi Manchester United ile mazisi asırlara dayanan rekabeti gibi etmenler, BAE sermayesinin satın alma tercihinde etkili olmuştur. Bu tercihin arka planında ayrıca; kulübün seyirci kapasitesi daha fazla olan yeni bir stadyum ve modern antrenman tesislerine ihtiyaç duyması, İngiltere'nin Manchester ve Londra gibi önde gelen şehirlerinin yüksek potansiyelli gayrimenkul alanlarını barındırması gibi nedenler de yer almıştır (Smith, 2018). Örneğin bu süreçte Londra'da 180 mülkü kapsayan yaklaşık 6 milyon sterlinlik bir emlak krallığı oluşturan BAE (Davies, 2020); 2014'te ise Manchester Belediyesi ile yapılan anlaşma doğrultusunda kurulan Manchester Life Development Company adlı şirket aracılığıyla 6000 konutluk bir kentsel dönüşüm projesi başlatmıştır (Jupp, 2014).

Şeyh Mansur, Abu Dhabi United Group üzerinden çok uluslu bir futbol yatırım şirketi olan City Football Group (CFG)'un da %81 ile en büyük hissedarıdır (Khajuria, 2024). Red Bull GmbH, 777 Partners, Eagle Football Holdings gibi şirketler ile birlikte dünyada çok-kulüplü sahiplik modelinin en başarılı uygulayıcılarından bir olarak öne çıkan CFG; Manchester City'ye ek olarak Melbourne City, New York City, Mumbai City, Montevideo City Torque, Troyes, Girona, Lommel, Shenzhen Peng City, Yokohama F. Marinos, Palermo, Bahia gibi futbol kulüplerini şemsiyesi altında toplamıştır (Jackson, 2023). "Topluluk bağları" temasıyla yapılandırılan bu oluşumun misyonu profesyonel futbola ilgi ve katılımı artırmak, vizyonu ise farklı kıtalarda boy gösteren futbol kulüpleri arasında etkileşim sağlamaktır. CFG'nin bir diğer getirisi, yatırım yapılan bölgedeki pazarlara da erişme olanağı sunmasıdır. Şeyh Mansur'un, Manchester City'nin satın alınmasının onuncu yıl dönümüne özel düzenlenen törenin açılış konuşmasında da vurguladığı gibi, ilk on yılın verileri göz önünde bulundurulduğunda saha içi ve dışında atılan her adım kulübe yatırım yapmanın yerinde bir karar olduğunu ispatlamıştır (Luckings, 2018). Manchester City gibi bir markaya sahip olmak Şeyh Mansur'a farklı sektörlerdeki kapılarını aralamış; Barclays, Daimler, British Sky Broadcasting, Virgin Galactic gibi şirketler ile kurduğu ortaklıklarla yatırım portföyünü büyütüştür (Boon, 2023).

Şeyh Mansur'un Manchester City'yi devralması bireysel servetinin yanı sıra, ülkesinin uluslararası ilişkilerdeki özgül ağırlığının da artmasına neden olmuş; özellikle İngiliz monarşisiyle BAE arasındaki siyasi, diplomatik ve ekonomik ilişkileri hızlandırmıştır. Örneğin II. Elizabeth, eşi Prens Philip ile birlikte 2010'da gerçekleştirdiği Körfez turu çerçevesinde BAE'nin onur konuğu olmuş (Malas, 2010); 2013'te ise Kraliçe'nin daveti üzerine bu kez dönemin BAE Devlet Başkanı Halife bin Zayid Âl-i Nehyan İngiltere'ye ziyarette bulunmuştur. İki lider arasındaki görüşmelere Şeyh Mansur da eşlik etmiş, taraflar karşılıklı işbirliğinin daha da geliştirilmesi inancını dile getirmiştir (BBC News, 2013). Bu görüşmelerde Kraliçe,

ülkesinin Körfez'deki en önemli stratejik ortaklarından biri olan BAE'nin, Manchester City başta olmak üzere, İngiltere'ye yönelik yatırımlarını olumlu karşıladığını bildirmiştir (Gulf-Times, 2013). Öte yandan son yıllarda BAE'nin güvenlik ve savunma harcamalarında İngiltere'nin payı büyük oranda yükselmiş; COMTRADE (2023) verilerine göre bu tutar 24,51 bin dolar olarak kayıtlara geçmiştir.

BAE yalnız İngiliz futboluyla değil, Avrupa'nın hemen hemen her liginden futbol kulüpleriyle de işbirliği geliştirerek hem marka görünürlüğünü artırmayı hem de ticari kâr maksimizasyonu elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu stratejide özellikle BAE merkezli havayolu şirketleri etkin rol oynamaktadır. Örneğin 2001'de Chelsea ile yaklaşık 25 milyon sterlinlik bir sponsorluk antlaşmasının altına imza atan Emirates (Rogers, 2001), bir diğer İngiliz kulübü Arsenal ile de 2006'da forma göğüs sponsorluğu ve stadyum isim haklarını içeren uzun vadeli bir anlaşma yapmıştır (Burrows, 2023). Emirates ilerleyen yıllarda Olympiakos, Milan, Real Madrid, Benfica, Olympique Lyon gibi Avrupa'nın köklü futbol kulüplerine de sponsor olmuştur. Emirates'in izini süren Etihad ise, Manchester City'nin satın almasının hemen ardından takımın forma göğüs sponsoru olmuş, 2011'de de yaklaşık 200 milyon sterlin karşılığında kulübün mabedi Manchester Şehir Stadyumu'unun on yıllık isim sponsorluğunu elde etmiştir (Gardner, 2011). Günümüzde dünyanın en elit havayolu şirketleri arasında yer alan Emirates ve Etihad'ın 2024-2025 döneminde toplam hasılatı 41,25 milyar dolar olarak saptanmıştır (Emirates, 2025) (Etihad, 2025).

Manchester City'nin mülkiyet yapısının Birleşik Arap Emirlikleri devletine doğrudan bağlı aktörler üzerinden şekillenmiş olması, Ellen Meiksins Wood'un emperyalizm kuramındaki temel vurgulardan biri olan "kapitalist pazarın siyasal yollarla genişletilmesi" ilkesine doğrudan karşılık gelmektedir. Wood'un yaklaşımına göre kapitalist genişleme, yalnızca ekonomik değil, doğrudan siyasi müdahale yoluyla gerçekleşen bir süreçtir. Şeyh Mansur'un bir yatırımcı ve BAE devletinin üst düzey bir yöneticisi olması bu siyasi niteliğin güncel bir tezahürüdür. Kulüp satın alımı sportif ya da finansal bir tercihten kaynaklandığı kadar BAE'nin uluslararası alanda görünürlüğünü ve meşruiyetini artırma çabasının bir parçası olarak da şekillenmiştir. Manchester City'nin İngiltere Premier Lig gibi küresel ölçekte yüksek görünürlük taşıyan bir organizasyonda yer alması, Wood'un piyasanın genişlemesinin siyasi arka planla nasıl iç içe geçtiğini gösteren somut bir örnektir. Kulüp üzerinden inşa edilen diplomatik ilişkiler, monarşiler arası temaslar ve ticaret ile savunma alanındaki işbirlikleri bu yönelimin siyasi strateji ile bütünleştiğini ortaya koymaktadır.

David Harvey'in "el koyma yoluyla sermaye birikimi" ve "mekânsal stratejilerle sermayenin sabitlenmesi" gibi kavramları, Manchester City örneğinde gözlemlenmektedir.

Futbol kulübünün satın alınmasının hemen ardından kentte başlatılan büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri, Harvey'in kapitalist birikimin mekânsal boyutunu açıklamak için geliştirdiği çerçeveye uyumludur. Manchester Life Development Company aracılığıyla yürütülen konut projeleri ve kamusal alanların metalaştırılması, sermayenin mekânsal yeniden yapılanma üzerinden birikim sağlamanın güncel bir yansımasıdır. City Football Group'un (CFG) çok-kulüplü yapısı, sermayenin küresel düzlemdeki dolaşım kapasitesini artıran bir sabitleme mekanizması olarak işlev görmektedir. CFG'nin beş kıtaya yayılan kulüp ağı, yatırım yapılan bölgelerde sportif, ekonomik ve kentsel müdahaleyi mümkün kılmaktadır. Bu durum, Harvey'in sermayenin üretim süreçlerinin yanı sıra mekânın üretimi ve yönetimi aracılığıyla biriktiğini savunduğu yaklaşımıyla örtüşmektedir. BAE'nin bu yatırımlar aracılığıyla emlak, bankacılık ve ulaşım gibi sektörlerde gerçekleştirdiği çeşitlendirme, Harvey'in sermaye fazlasının yönetimi bağlamındaki analizleriyle ilişkilidir.

Gramsci'ye göre hegemonya fiziksel zorlama kadar kültürel ve ideolojik rıza üretimi yoluyla da kurulmaktadır. Manchester City'nin sportif başarıları aracılığıyla küresel düzeyde olumlu bir imaj inşa edilmesi, yerel halkın kulüple özdeşleşerek BAE sermayesini içselleştirmesi ve futbolun kitleleri mobilize eden etkisi sayesinde uluslararası kamuoyunun olumlu bir algıya yönlendirilmesi, bu hegemonik sürecin temel unsurlarıdır. Etihad ve Emirates gibi şirketler aracılığıyla yürütülen sponsorluk faaliyetleri de Gramsci'nin "kültürel hegemonya" kavramı çerçevesinde düşünülebilmektedir. Medya temsilleriyle güçlendirilen bu sponsorluklar ticari olmasının yanı sıra sermayeye dayalı bir rıza üretimidir. Ayrıca, İngiltere monarşisiyle geliştirilen ilişkiler; kamu diplomasisi ve *soft power* yani yumuşak güç stratejileri ile birleşerek Gramsciyan anlamda hegemonik düzenin yeniden üretimini pekiştirmektedir.

3.2. Katar ve Paris Saint-Germain

Katar, futbolu hem güç projeksiyonunun bir bileşeni hem de ekonomik etki alanının tahkim edildiği bir araç olarak kabul eden Körfez ülkelerindedir. Bu hedef, yerel ve küresel bazda spor ve eğlence sektöründe yaptığı yatırımlarla bilinen Katar Yatırım Otoritesi'ne bağlı Katar Spor Yatırımlarının, 2011'de Fransa Ligue 1'in başkent ekibi Paris Saint-Germain'i (PSG) devralmasıyla somutlaşmıştır. O tarihten bu yana kulübün başkanlık görevini Katarlı iş insanı Nasır el-Halifi sürdürmektedir. BeIN Medya Group'un kurucusu olan Nasır el-Halifi, aynı zamanda kendisi de eski bir tenis oyuncusu olarak Asya Tenis Federasyonu Batı bölgesi başkan yardımcılığı ile birlikte Katar Tenis Federasyonu başkanlığını yürütmektedir. 2021'den beri Avrupa Kulüpler Birliği başkanı da olan Nasır el-Halifi, gerçekleştirdiği yıldız futbolcu transferleriyle de adından söz ettirmiştir. Nasır el-Halifi, 2017'de Neymar Jr'ı 222 milyon euro

ve 2018'de Kylian Mbappe'yi 145 milyon euro karşılığında PSG'nin renklerine bağlayarak kulübün Avrupa futbol endüstrisindeki marka değerini yükseltmiştir (Griffin, 2023). 2021-2022 sezonunun yaz transfer döneminde adeta gövde gösterisi yapan Nasır el-Halifi; Lionel Messi, Sergio Ramos, Georginio Wijnaldum, Gianluigi Donnarumma, Achraf Hakimi gibi isimleri transfer etmiştir (O'donnell, 2021). Nasır el-Halifi döneminde UEFA Şampiyonlar Ligi kupasını 2024-2025 sezonunda müzesine götüren kulüp, böylelikle tarihinin en önemli başarısını yakalamış; yine bu dönemde Ligue 1'de ve Fransa Süper Kupası'nda on iki kez, Fransa Kupası'da ise tam dokuz kez gülen taraf olmuştur.

Nasır El-Halifi'nin PSG'yi devralması, Katar sermayesinin Avrupa futbol endüstrisine yatırım yapma konusunda iştahını kabartmıştır. Bu husustaki en güzel örneklerden biri de Katar merkezli havayolu şirketi Qatar Airways'in pek çok Avrupa kulübüyle sponsorluk ilişkisi kurmasıdır. Öyle ki şirket 2013'te La Liga temsilcilerinden Barcelona'nın forma göğüs sponsoru olmuş, 2018'de Bundesliga ekiplerinden Bayern Münih ile ise hem seyahat hem de forma kol sponsorluğu için anlaşma sağlamıştır (Nicola, 2023). Kulüpler bazındaki sponsorlukların yanı sıra, büyük futbol organizasyonlarına da gözünü diken Qatar Airways, 2018'de Rusya'da düzenlenen FIFA Dünya Kupası'nın ve 2020'de on bir farklı ülkenin ev sahipliği yaptığı UEFA Avrupa Futbol Şampiyonası'nın resmi sponsoru olmuştur. 2017'den bu yana FIFA'nın üst düzey ortaklarından biri olan Qatar Airways, 2030'a kadar da düzenlenecek tüm turnuvaların sponsorluğu konusunda FIFA ile anlaşarak bu ortaklığı sağlamlaştırmıştır (Satish, 2025).

2010'da FIFA tarafından yapılan oylama sonucunda futboldaki en prestijli organizasyon olan FIFA Dünya Kupası'na 2022'de ev sahipliği yapma hakkını kazanan Katar, tarihte turnuvayı düzenleyen ilk Ortadoğu ülkesi unvanını almıştır (Jackson, 2010). Fakat organizasyonun o güne kadar futbolda ne uluslararası ne de kulüpler bazında hiçbir başarısı ve yeterli deneyimi olmayan Katar'a verilmesiyle turnuva adaylık süreçlerindeki şeffaflık sorgulanmıştır. Kimilerine göre Katar Avrupa futbol endüstrisine yatırımlarının meyvelerini toplamış, kimilerine göre ise Katar ve FIFA eksenindeki rüşvet, yolsuzluk, etik-dışı lobi faaliyetlerini içeren iddialar uluslararası futbol kuruluşlarının saygınlık ve güvenilirliğine gölge düşürmüştür. Oylamadan aylar önce dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy, dönemin Katar Veliht Prensi Temim bin Hamad es-Sani ve dönemin UEFA Başkanı Michel Platini'nin Élysée Sarayı'da düzenlenen bir toplantıda bir araya gelmesi bu yöndeki söylentileri güçlendirmiştir (France 24, 2019).

PSG'nin satın alınması spesifik olarak kulübün merkezi Fransa ve kulübün sahibi Katar arasındaki ikili ilişkilere de olumlu yansımıştır. Satışın hemen ardından Katar; TotalEnergies,

Vinci, Accor, Veolia gibi önde gelen Fransız şirketlerine yatırım yapmaya başlamıştır. Ek olarak Katar Paris'teki lüks oteller, alışveriş merkezleri ve emlak projeleri için sermayesinden yüklü miktarda bir ödenek ayırmış; Fransa'nın sunduğu çeşitli vergi imtiyazları ve yatırım teşvik programlarından yararlanmışır. Bu dönemde yine Fransa ve Katar arasındaki silah ve altyapı ihracatı da önemli bir yer tutmuştur. 2014'te Katar'ın başkenti Doha'da yaklaşık 700.000 m²'lik bir arazi üzerine konuşlandırılan gayrimenkul kompleksi projesini Fransız inşaat şirketi Bouygues Bâtiment International hayata geçirmiştir (Kanady, 2015). Ek olarak Doha'da kültürel mirası canlandırmak amacıyla hizmete açılan Katar Ulusal Müzesi, dünyaca ünlü Fransız mimar Jean Nouvel'a tasarlatılmışır (Euronews, 2021).

2017'de Doha'da Katar Emiri Şeyh Temim ile bir araya gelen Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron yaklaşık 15 milyon dolarlık bir silah ve altyapı anlaşması imzalamışlardır (Al Jazeera, 2017). Bu anlaşma Dassault Aviation yapımı Rafaele, Airbus-A321 gibi askeri ve sivil hava araçlarının Katar'a teslimatını da içerirken; Fransız askeri akademilerinin Katar Silahlı Kuvvetleri'nin eğitimine katkıda bulunması ve iki ülke arasında ortak tatbikatların sıklaştırılması kararlaştırılmışır. 2019'da yine Doha'da bu kez her iki ülkenin dışişleri bakanı güvenlik, enerji ve ekonomi gibi başlıklarda karşılıklı işbirliği ve koordinasyonu derinleştiren bir stratejik diyalog mekanizması kurduklarını duyurmuşlardır (EuroMeSCo, 2019). 2018-2022 yılları arasındaki beş yıllık dönemi kapsayan silah ithalat verilerine göre, Katar'ın silah ithalatında Fransa'nın payı %29 ile ikinci sırayı almışır (Kilani, 2023).

2022 FIFA Dünya Kupası organizasyonu için başkentteki ulaşım altyapısını güçlendirme kararı alan Katar, turnuva boyunca kullanılan stadyumlar, turistik bölgeler ve havaalanı gibi önemli noktaları birbirine bağlayan Doha Metrosu'nun inşası için Fransa Ulusal Demiryolları Şirketi ve Paris Özerk Ulaştırma İdaresi ile yaklaşık 3 milyar euroluk bir antlaşma için el sıkışmışır. Fransa ise 2022'de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasıyla birlikte enerjide büyük ölçüde Rusya'ya bağımlı olan alternatif rotalar aramaya başlamış; 2026'da başlamak üzere 2053'e kadar, yıllık 3,5 milyon tonu bulan miktarda doğalgaz tedariki konusunda Katar ile uzlaşmışır (France 24, 2023).

Katar Yatırım Otoritesi'ne bağılı Katar Spor Yatırımları aracılığıyla gerçekleştirilen bu satın alma işlemi, David Harvey'in el koyma yoluyla sermaye birikimi çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Çünkü PSG yüksek marka değeri, taraftar kitlesi, medya erişimiyle geniş ekonomik potansiyel barındıran bir futbol kulübü ve varlıktır. Bu tür bir yatırım, sporun metalaştırılması ve kulüp üzerinden farklı pazarlara nüfuz etme stratejisiyle doğrudan bağlantılıdır. Katarlı sermayedarlar için PSG, futbolun küresel dolaşım ağında hem ekonomik kazanç hem de sermayenin mekânsal hareketliliği açısından elverişli bir alana dönüşmüşür.

Futbol kulübü bir “birikim rejimi” olarak işlev görmüş yani kriz dönemlerinde durağanlaşan sermayenin yeniden canlandırılması için tüketim odaklı ve medya güdümlü bir alan açmıştır.

Kulüp başkanlığı görevini üstlenen Nasır el-Halifi'nin aynı zamanda beIN Medya Grubu CEO'su olması, Gramsci'nin hegemonya kuramı bağlamında ideolojik rıza üretiminin kritik bir unsurudur. Futbolun yaygın medya ağları üzerinden yeniden üretimi ve yaygınlaştırılması, futbolun popülerleşmesini ve Katar'ın uluslararası meşruiyetini güçlendirmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda medya, spor ve kültür alanlarının iç içe geçtiği bir hegemonik inşa süreci söz konusudur. Nasır el-Halifi'nin Katar Tenis Federasyonu ve Asya Tenis Federasyonu'nda da etkili olması, sporun farklı alanlarında sembolik güç üretme amacını pekiştirmektedir. PSG'nin yıldız futbolcular aracılığıyla dünya futbolunun elitleri arasına taşınması da rıza üretimi bağlamında değerlendirilmektedir. Burada kültürel hegemonya söylemsel ve popüler kültür üzerinden inşa edildiği için sporcuların, kulübün, medya içeriklerinin taşıdığı sembolik anlamlar, Katar'ın küresel imajı için işlevselleştirilmiştir.

PSG'nin Katar tarafından satın alınmasının ardından Katar ile Fransa arasında gelişen stratejik iş birlikleri, Ellen Meiksins Wood'un emperyalizm yaklaşımında vurguladığı siyasal müdahale ve sermaye-devlet ilişkileri boyutunu yansıtmaktadır. Silah satışından altyapı yatırımlarına kadar uzanan geniş bir yelpazede, Katar'ın Fransa ile derinleşen ilişkileri ekonomik ve siyasi bir ittifaka da işaret etmektedir. Bu süreçte, PSG üzerinden inşa edilen karşılıklı çıkar ilişkisi, futbolun kapitalist devletlerarası ilişkilere eklenme biçimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Fransa'nın Katar'ın ikinci büyük silah tedarikçisi hâline gelmesi, bu yapının siyasi derinliğini göstermektedir. Bu durum, Wood'un emperyalizmi piyasa zorlaması ve siyasi ilişki ağları üzerinden tanımladığı yapısal çerçevenin somutlanmasıdır.

Katar'ın PSG üzerinden kurduğu hegemonik alan yalnızca Fransa ile sınırlı değildir. Qatar Airways'in Avrupa futbolunun önde gelen kulüpleriyle kurduğu sponsorluk ilişkileri ve uluslararası turnuvaların ana sponsoru olması, Harvey'in mekânsal birikim stratejileri ile Gramsci'nin rıza üretimi yaklaşımının kesiştiği bir başka düzlemde konumlanmaktadır. Marka değeri yüksek kulüplerle kurulan ilişkiler, Katar sermayesinin geniş kitlelere ulaşmasını ve futbol üzerinden kurumsal meşruiyetini sağlamlaştırmasını mümkün kılmıştır. FIFA 2022 Dünya Kupası'nın Katar'a verilmesi bu hegemonik inşanın zirve noktası olarak okunabilmektedir. Çünkü dünya Kupası, bir spor etkinliği olduğu kadar Harvey'in işaret ettiği bir mekânsal yeniden üretim projesi ve Gramsci'nin vurguladığı uluslararası rıza yaratım mekanizmasıdır.

Dünya Kupası oylamasından kısa bir süre önce Paris'te gerçekleştirilen Sarkozy-Platini-Temim üçlü görüşmesi, Wood'un emperyalizm tezinde vurguladığı siyasal müdahale ve

diplomatik manevraların futbolla nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu görüşmenin ardından Dünya Kupası ev sahipliğinin Katar'a verilmesi, sportif alanda siyasi nüfuzun ne denli belirleyici olabileceğini ortaya koymaktadır. Öte yandan bu gelişme, aynı zamanda Gramsciyan bir hegemonik hamle olarak da değerlendirilebilmektedir. Çünkü rıza kitlelerin ve karar alıcı elitlerin yönlendirilmesiyle sağlanmıştır. Bu durum, Gramsci'nin "pasif devrim" kavramını da çağrıştırmaktadır. Küresel düzeyde statükoyu koruyarak değişim algısı yaratmak ve yeni bir meşruiyet üretmek, hegemonya kurmanın temel yollarındandır.

Son olarak, 2022 Dünya Kupası organizasyonu boyunca Katar'ın yürüttüğü altyapı projeleri ve özellikle Doha Metrosu'nun Fransız şirketlere devredilmesi, Harvey'in sermaye birikiminin mekânsal organizasyonu konusundaki analizini doğrular niteliktedir. Büyük organizasyonlar sportif etkinlikler oldukları sermayenin yeni alanlara yayılmasını kolaylaştıran mekânsal stratejilerdir. Katar, Dünya Kupası aracılığıyla hem inşaat ve ulaşım alanında sermaye yoğun yatırımlar yapmış hem de uluslararası alanda prestij kazanmıştır. Aynı zamanda Katar'ın yaşadığı uluslararası meşruiyet krizi Dünya Kupası organizasyonu ve PSG yatırımı üzerinden yeniden yapılandırılmış; böylece hem içeride hem de dışarıda hegemonik bir rıza üretimi sağlanmıştır. Bu son hamle, Gramsci'nin "krizde hegemonya yeniden inşa edilir" ilkesinin çağdaş bir yansıması olarak okunabilmektedir. Çünkü Katar, hem ekonomik hem ideolojik aygıtları bir araya getirerek krizi hegemonik avantaja dönüştürmüştür.

3.3. Suudi Arabistan ve Newcastle United

Suudi Arabistan'ın Avrupa futbol endüstrisine yatırım yapma kararı, diğer Körfez ülkelerine kıyasla oldukça geç bir döneme tekabül etmiştir. Suudi Arabistan bu karara yönelik ilk adımı, devlete bağlı Kamu Yatırım Fonu, PCP Capital Partners ve Reuben Brothers tarafından oluşturulan konsorsiyum aracılığıyla 2021'de İngiltere Premier Lig'i kulüplerinden Newcastle United'ı satın almaya talip olarak atmıştır (Olley, 2021). Üçlü konsorsiyum, kulübü satın almak için yaklaşık 350 milyon sterlini gözden çıkarmış; fakat satış ilk etapta Suudi Arabistan'ın zayıf insan hakları sicili ve küresel imajının bir hayli kötü olması nedeniyle İngiltere Premier Lig yönetimi tarafından askıya alınmıştır Yapılan görüşmeler neticesinde bu sorun aşılmış, Suudi Arabistan'dan kulübe herhangi bir şekilde müdahil olmayacağına yönelik hukuki güvence alınmıştır (Jones, Adams & Mayoh, 2023). 2021-2024 arası dönemde Newcastle United'ın başkanlığını yürüten Amanda Staveley, kulübü dünya futbolunun en rekabetçi organizasyonu olan İngiltere Premier Lig'de hak ettiği konuma taşıyacaklarını, bunun da ancak kulübe yeni yatırımcı çekmekle mümkün olacağını vurgulamıştır (Cronin, 2021). Bu

çağrıya yönelik ilk yanıt yine Suudi Arabistan merkezli Saudia Havayollarından gelmiş; şirket kulübün resmi seyahat sponsoru olmuştur (Stone, 2021).

Suudi Arabistan'ın Newcastle United'ı satın alan konsorsiyumun öncüsü olması, ülkenin "2030 Vizyonu"nun önemli bir parçasıdır (Edwards, 2025). Bu vizyon; ülkenin baskın gelir kaynağı olan hidrokarbona bağımlılığı kademeli bir şekilde azaltmak, sektörel çeşitliliği artırmak gibi kamu stratejilerini kapsamaktadır. 2030 Vizyonu için başrolü ise Prens Selman'ın yönetimi altında, kasasında yaklaşık 925 milyar dolar bulunan Kamu Yatırım Fonu oynamaktadır. Bu fon; Meta, Capcom, Nexon, Live Nation, Citigroup, Marriott International, Disney, Starbucks, Uber, Carnival, Pfizer gibi farklı sektörlerde faaliyet gösteren çok uluslu birçok şirketin hissedarıdır (Mohamed, 2020).

Kulübün satın alınması, Suudi Arabistan'ın bölgesel ve küresel pazarlara entegre olmayı kolaylaştırması bakımından, bir futbol kulübüne yapılan sıradan yatırımdan daha fazlasıdır. Kulübün merkezi olduğu Newcastle upon Tyne şehri, İngiltere'nin kuzey doğusundaki Tyne Nehri'nin tam kıyısında konumlanmaktadır. Çevresinde pek çok rüzgâr çiftliği bulunması nedeniyle deniz üstü (offshore) rüzgâr enerjisi projelerin merkezi olarak bilinen bu bölge, yeşil enerji kaynaklarına yönelen Suudi Arabistan için eşsiz fırsatlar sunmaktadır (Brown, 2021). Suudi Arabistan'ın Newcastle United'a yatırım yapmasının arkasındaki bir başka etken ise Tyne Nehri'nin aynı zamanda geniş hacimli ve yoğun gemi trafiğine sahip bir konteyner limanına da ev sahipliği yapmasıdır. Nehrin bu niteliği hâlihazırda küresel deniz taşımacılığı ağını genişletme arzusunda Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu ile uyumaktadır (Kay, 2022). Newcastle United'ın satın alınması, Newcastle upon Tyne şehrindeki çeşitli gayrimenkul projelerine doğrudan erişim imkânı da yaratmış, Suudi Arabistan'a şehrin kalkındırılması sürecinin bir parçası olma şansı tanımıştır. Suudi Arabistan bu doğrultuda özellikle Kamu Yatırım Fonu aracılığıyla, PCP Capital Partners ve Reuben Brothers gibi iş ortaklarının kentsel dönüşüm, sosyal konut geliştirme gibi altyapı projelerine sermaye desteği sağlamaktadır (Whitehead, 2023). Diğer yandan Newcastle United'ın satın alınması İngiltere'nin yerel ekonomik kalkınma politikası çerçevesinde ülkedeki şehirlere, kasabalara, kırsal ve kıyı bölgelere doğrudan yabancı yatırımı çekmeyi amaçlayan *levelling-up* stratejisiyle de bağdaşmaktadır (Reuben, 2024). Dolayısıyla bu durum aslında tek taraflı kazanç olmanın ötesinde bir kazan-kazan (*win-win*) ilişkisini de açığa çıkarmaktadır.

Newcastle United örneği David Harvey'in el koyma yoluyla sermaye birikimi tezine uygun şekilde okunduğunda, kapitalizmin yeni mekânsal birikim stratejilerinin önemli bir halkası olarak değerlendirilebilmektedir. Newcastle, ekonomik açıdan durağan fakat mekânsal dönüşüme açık bir şehir olarak, Suudi sermayesi açısından değer üretimi ve sermayenin coğrafi

yayılımı bakımından elverişli bir yatırım alanıdır. Kulübün sahip olduğu marka değeri, taraftar potansiyeli ve medya görünürlüğü, kentsel mekânın metalaştırılmasını kolaylaştıran unsurlar hâline gelmiştir. Suudi sermayesinin futbol üzerinden yürüttüğü faaliyetler, Harvey'in belirttiği üzere, doğrudan üretimden ziyade mülkiyetin el değiştirmesi ve var olan varlıkların değerlendirilmesi yoluyla birikimin yeniden düzenlenmesi biçiminde kendisini göstermektedir. Newcastle şehrinde planlanan altyapı projeleri, yenilenebilir enerji yatırımları ve gayrimenkul girişimleri bu birikim mantığının mekânsal dayanaklarını oluşturmaktadır. Özellikle Tyne Nehri çevresindeki rüzgâr çiftliklerine yönelen yatırım ilgisi, Suudi Arabistan'ın hidrokarbon bağımlılığını azaltma iddiası ile İngiltere'nin yeşil dönüşüm stratejisi arasında simbiyotik bir ilişki kurarak sermayenin yeni dolaşım alanlarını meşrulaştırmaktadır. Suudi Arabistan'ın Newcastle ile sınırlı kalmayıp Fransa'daki Marsilya ve İtalya'daki Inter gibi kulüplerle de ilgilenmesi, sermayenin coğrafi olarak çok merkezli bir yayılım stratejisine işaret etmektedir. Harvey'in kapitalist birikimin mekânsal düzlemlerde çoğul ve eş zamanlı biçimde gerçekleştiği tespiti, bu stratejik genişlemede doğrulayıcı bir role sahiptir.

Bu satın alma, aynı zamanda Ellen Meiksins Wood'un siyasal emperyalizm kuramında vurguladığı sermaye-devlet ittifakı ve siyasi müdahale mekanizmalarının futbolla nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Suudi Arabistan, Newcastle yatırımı ekonomik ve siyasi olarak İngiltere'de nüfuz alanı yaratma çabasındadır. Böylece Suudi Arabistan İngiltere'nin enerji stratejileri, yeşil kalkınma hedefleri ve yabancı yatırım çekme politikaları ile uyumlu adımlar atarak, futbolun ötesinde bir siyasi angajman kurmaktadır. Harvey'in vurgu yaptığı sermayenin uluslararasılaşması ile Wood'un emperyal yayılma biçimleri bu örnekte kesişmektedir. Çünkü bu örnekte futbol kulübü sermaye transferi ve siyasi konumlanma aracına dönüşmüştür. Newcastle'ın satın alınması, Suudi Arabistan'ın Batı'daki itibarını yeniden inşa etme ve diplomatik ilişkilerinde meşruiyet kazanma stratejisinin kritik bir parçasıdır. 2030 Vizyonu'nu temel alan Prens Selman'ın çeşitlendirilmiş ekonomik yapıya geçiş hedefi, futboldaki bu adımla siyasi projelerle eşgüdümlü bir stratejiye dönüşmektedir.

Bu sürecin Gramsci'nin hegemonya ve rıza üretimi kavramsallaştırması açısından okunması ise, Suudi Arabistan'ın futbol üzerinden inşa ettiği ideolojik yönelimin göstergesidir. Newcastle United taraftarlarının büyük kısmı, insan hakları ihlalleri ve otoriter yönetim gibi eleştirileri bir kenara bırakarak, kulübün yeniden başarıya ulaşma ihtimaline odaklanmıştır. Bu, hegemonik rızanın spor yoluyla yeniden üretildiği bir sürece işaret etmektedir. Çünkü bir eğlence alanı olarak görülen futbol, devletin ideolojik aygıtı hâline gelmiştir. Kulübün yeni yönetimi tarafından verilen altyapı, başarı ve kalkınma vaatleri, ekonomik yatırımlar ve medya söylemleri, halk nezdinde olumlu bir algı yaratmış ve böylece Suudi sermayesinin

meşrulaştırılması sağlanmıştır. Medya, sponsorluklar ve futbolun popüler kültürle olan ilişkisi, rızanın ekonomik, kültürel ve ideolojik bir düzlemde üretildiğini göstermektedir. Newcastle United'ın satın alınmasının ardından Suudi Arabistan devletine ait medya organlarının kulüp üzerine haberleri yoğun biçimde işlemesi, Veliyaht Prens'in "modernleşme" vizyonu ile özdeşleştirilmesi ve sosyal medya platformlarında yeni marka kimliklerinin inşası, hegemonik rızanın yerel ve küresel ölçekte üretildiğini göstermektedir. Bu, Gramsciyan anlamda ideolojik aygıtların devreye sokularak kolektif rızanın kültürel alanda yeniden inşa edilmesidir.

4. Sonuç Yerine: İşçi Sınıfını Sahaya Çıkarmak ve Sınıf Mücadelesini Futbola Taşımak

Futbol, tarihsel kökeni itibarıyla emekçi sınıfların kolektif eğlence, dayanışma ve temsil sahası olarak doğmuştur. Ancak günümüzde bu miras, sermaye gruplarının özel mülkiyet yapıları, medyanın tekelleşmesi, bilet fiyatlarının yükselmesi, taraftar kitlelerinin metalaşması ve futbolcuların işgücü statüsünün belirsizleşmesiyle birlikte aşınmış durumdadır. Bu koşullar altında futbol, mücadele edilmesi gereken bir sınıfsal arenaya dönüşmüştür.

Sınıf mücadelesini futbola taşımak, üç düzlemde mümkün olabilecektir. Birincisi kulüp emekçilerinin sınıf mücadelesini açığa çıkarmaktan geçmektedir. Futbol, yıldız oyuncuların yer aldığı bir sahne olarak aslında binlerce görünmez emekçinin birlikte çalıştığı bir üretim alanıdır. Bu nedenle sınıf mücadelesini futbola taşımak, en temelde futbol sektöründeki işçilerin -altyapı antrenörleri, sağlık çalışanları, stadyum personeli, temizlik görevlileri, yayıncılık ve medya emekçileri gibi- örgütlenmesini sağlamaktan geçmektedir. Bu alanlarda çalışan işçilerin çoğu güvencesiz sözleşmelerle çalışmakta, sendikal temsilden yoksun bırakılmakta ve özlük hakları konusunda büyük eşitsizliklerle karşılaşmaktadır. Sınıfsal dönüşümün ilk adımı, bu emekçilerin spor iş kolu özelinde örgütlenmesini kolaylaştıracak yasal altyapının oluşturulması, spor emekçileri sendikalarının güçlendirilmesi ve futbolun "seyirlik bir meta" değil, kolektif emek ürünü olduğu bilincinin yaygınlaştırılmasıdır. FIFA ve UEFA gibi kurumların işçi hakları bağlamında da bağlayıcı düzenlemeler yapmaları için baskı kurulması bu sürecin uluslararası boyutunu oluşturmaktadır.

Bu düzlemde kulüplere lisans verirken birtakım koşullar göz önünde bulundurulmalıdır. Kulüpler tüm çalışanların sendikalaşma hakkını tanımalı ve toplu pazarlığı kabul etmelidir. Sözleşmelerde taban ücret eşiği, fazla mesai sınırı, yıllık izin ve sağlık güvencesi gibi asgari ölçütler yer almalıdır. Aynı kişi, şirket ya da fon birden fazla kulüpte çoğunluk belirleme gücüne sahip olmamalı ve çıkar çatışması önlenmelidir. Devlet ya da varlık fonu bağlantılı yatırımlar için ayrıca bağımsız bir kurul tarafından etik analiz yapılmalı, insan ve emek hakları

yönünden sonuçlar bir kamuoyu açıklaması ile duyurulmalıdır. Bu hükümler federasyonların lisans talimatına eklenmeli ve uygulanabilir hâle getirilmelidir.

Geçiş süreci için 12-18 aylık gibi zaman dilimleri öngörülebilir. Buna göre ilk altı ayda kulüpler mevcut durum raporu sunabilir ve eksikler için yol haritası hazırlayabilir. İlk sezonda uyarı ve teknik destek öne çıkabilir ve ikinci sezonda ise kısmi uyum aranabilir. Nihayet üçüncü sezonda tam uyum beklenmelidir. Uyumsuzluk durumunda yaptırımlar kademeli biçimde uygulanabilir; uyarı ve para cezasının ardından transfer kısıtı ve gelir kesintisi gelebilir, en son aşamada ise lisans askıya alınabilir. Tüm kararlar bağımsız denetim raporuna dayandırılabilir ve kulüplere itiraz ile düzeltme hakkı tanınabilir.

İkinci düzlem takım taraftarlarını müşteriden politik özneye dönüştürmekten geçmektedir. Günümüzde kulüplerin büyük çoğunluğu, sermaye sahiplerinin mutlak denetiminde bulunan, taraftarların yalnızca bilet satın alarak ya da forma alarak katkıda bulunduğu şirketlere dönüşmüştür. Oysa taraftarlar, kulüplerin tarihsel belleğini taşıyan, mekânla, kimlikle ve kolektif aidiyetle örülmüş toplumsal aktörlerdir. Sınıf mücadelesini futbola taşımak, taraftarları yeniden kolektif bir özneye dönüştürmeyi gerektirmektedir. Bunun yolu ise kulüplerde karar alma süreçlerine katılımı mümkün kılan demokratik mülkiyet modellerinden geçmektedir. Almanya'daki 50+1 kuralı bu anlamda ilham verici bir örnektir. Bu modelde kulübün hisselerinin çoğunluğu taraftar ya da üye temsiliyetine aittir.

Taraftar katılımı, "taraftar meclisi" ve yıllık genel kurul onayı ile güvence altına alınabilir. Bu çerçevede örneğin kulübün arması, renkleri ve stadyum adı gibi kimliğe ilişkin değişiklik kararlarının, taraftar meclisinin nitelikli çoğunluk onayı olmadan hayata geçmesinin önüne geçilebilir. Maç bileti fiyatları ise kulübün gelirine göre kademeli tavanla sınırlandırılabilir ve öğrenci, engelli ve düşük gelirli gruplar için ayrılmış kontenjan sürdürülebilir. İlişkili taraf işlemleri ve gerçek faydalanıcı bilgileri kulübün şeffaflık portalında belirli aralıklarla yayımlanabilir ve itirazlar için bağımsız bir ombudsman görevlendirilebilir.

Üçüncü düzlem anti-kapitalist kulüp modelleri geliştirmekle mümkündür. Her ne kadar futbol sermaye egemenliğine teslim olmuş bir alan olarak gözükse de düzene alternatif modellerin inşa edilmesi futbolun bir direniş mecrasına dönüştürme potansiyeline sahiptir. Örneğin FC St. Pauli, Clapton CFC, Rayo Vallecano gibi kulüpler mültecilere sahip çıkmaları, kadın futbolunu desteklemeleri ve anti-faşist duruşlarıyla alternatif bir futbol kültürü yaratmışlardır. Sınıf mücadelesi, bu örneklerin çoğaltılması ve yaygınlaştırılmasıyla da yürütülebilecektir. Belediye destekli halk kulüpleri, kooperatif esaslı yönetim modelleri ve semt temelli dayanışma kulüpleri aracılığıyla futbolun mekânsal-toplumsal temeli yeniden inşa

edilebilecektir. Bu tarz kulüpler, kâr amacı gütmeyen, aidiyet ve ortak değerler üzerine kurulu futbolun geleceğini temsil etmektedir. Bu üç düzlem birlikte düşünüldüğünde futbol sınıf mücadelesinin sahaya taşınabileceği alternatif bir toplumsal mekân olarak yeniden kurgulanabilecektir.

Tüm bu noktalardan hareketle futboly işçi sınıfı mücadelesinin bir parçası hâline getirmek; onu hem ekonomik sömürünün hem de ideolojik tahakkümün meşru bir aracı olmaktan çıkararak, yeniden bir karşı hegemonya sahası hâline getirmek anlamına gelmektedir. Bu çaba, futbolun sahadaki oyun olmaktan çok, sınıfsal bir mücadele alanı olduğunu hatırlamakla başlayacaktır. Bugünün en büyük ironisi, tribünlerde emekçilerin alkışladığı takımların, onların emeğiyle çelişen sermaye blokları tarafından yönetilmesidir. Bu çelişki ancak sınıfın futboly yeniden sahiplenmesiyle aşılabilecektir. Ezcümle, futbol yalnızca çeşitli biçimlerde analiz edilmiştir; oysa asıl mesele, onu sınıf mücadelesinin bir alanı hâline getirmektir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Katkı Oranı Beyanı: Sorumlu yazar: %50, Diğer yazar: %50.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Contribution Rate Statement: Corresponding author: %50, Other author: %50.

Conflicts of Interest: There is no potential conflict of interest in this study.

KAYNAKÇA

- Bates, T. R. (1975). Gramsci and the theory of hegemony. *Journal of the History of Ideas*, 36(2), 351–366.
- Bi, Y. (2015). Integration or resistance: The influx of foreign capital in British Football in the transnational age. *Soccer & Society*, 16(1), 17-41.
- Birleşmiş Milletler (UN). (2023). *UAE imports from United Kingdom: Military weapons, excluding revolvers and pistols (HS 9301)*. <https://comtrade.un.org/> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Boon, J. (2023, Nisan 28). Sheikh Mansour is worth £17billion, the Man City owner boasts a mega yacht worth £400m and is pals with Leo DiCaprio. *The Sun*. <https://www.thesun.co.uk/sport/5136687/sheikh-mansour-worth-man-city-leo-dicaprio/> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Borkakoty, R. (2023, Haziran 13). How Manchester City evolved under Sheikh Mansour's leadership to become European champion. *Zawya*. <https://www.zawya.com/en/life/sports/how-manchester-city-evolved-under-sheikh-mansours-leadership-to-become-european-champion-bmh8skzb> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Brown, A. (2007). ‘Not For Sale’? The destruction and reformation of football communities in the Glazer takeover of Manchester United. *Soccer & Society*, 8(4), 614–635.
- Brown, M. (2021, Ekim 8). Saudi acquisition of Newcastle about more than just profits. *Arab News*. <https://www.arabnews.com/node/1943936/business-economy> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Burrows, B. (2023, Ağustos 2). Arsenal extend shirt sponsorship deal with Emirates until 2028. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/athletic/4742050/2023/08/02/arsenal-shirt-sponsor-emirates-deal/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Christophers, B. (2011). Revisiting the urbanization of capital. *Annals of the Association of American Geographers*, 101(6), 1347-1364.
- Cronin, J. (2021, Ekim 8). Amanda Staveley outlines her exciting short and long-term plans for Newcastle United. *The Shields Gazette*. <https://www.shieldsgazette.com/sport/football/newcastle-united/amanda-staveley-outlines-her-exciting-short-and-long-term-plans-3411716/> (Erişim Tarihi: 11.07.2025)
- Das, R. J. (2017). David Harvey’s theory of uneven geographical development: A Marxist critique. *Capital & Class*, 41(3), 511-536.
- Davies, H. (2020, Ekim 18). Sheikh Khalifa’s £5bn London property empire. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/uk-news/ng-interactive/2020/oct/18/revealed-sheikh-khalifas-5bn-london-property-empire> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Davies, R. & Lock, S. (2023, Kasım 15). Chelsea FC face new questions over how Roman Abramovich funded success. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2023/nov/15/chelsea-fc-face-new-questions-over-how-roman-abramovich-funded-success/> (Erişim Tarihi: 09.07.2025)
- Deloitte. (2025). *Deloitte Football Money League 2025*. <https://www.deloitte.com/uk/en/services/financial-advisory/analysis/deloitte-football-money-league.html> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Duncan, P. & Lord, N. (2024). Fit and Proper? Analyzing the potential for illicit activity through English Premier League club ownership structures. *Sport in Society*, 1(1), 1–21.
- Edwards, L. (2025, Mart 12). Revealed: Newcastle to launch ‘Project 2030’ to disrupt English Football elite. *The Daily Telegraph*. <https://www.telegraph.co.uk/football/2025/03/12/newcastle-united-project-2030-disrupt-elite-trophy-stadium/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Egan, D. (2015). Insurrection and Gramsci’s “War of Position”. *Socialism and Democracy*, 29(1), 102-124.
- French and Qatari Foreign Ministers meet in Doha for Strategic Dialogue Agreement*. EuroMeSCo. (2019, Şubat 11). <https://www.euromesco.net/news/french-and-qatari-foreign-ministers-meet-in-doha-for-strategic-dialogue-agreement/> (Erişim Tarihi: 11.07.2025)
- Gardner, A. (2011, Temmuz 8). Manchester City confirm stadium renaming in Etihad Airways agreement. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/football/2011/jul/08/manchester-city-stadium-etihad-airways/> (Erişim Tarihi: 11.07.2025)
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks*. London: Lawrence and Wishart.
- Griffin, T. R. (2023). Identity matters: Qatar and Paris Saint-Germain. *Journal of Arabian Studies*, 13(1), 73–90.

- Harvey, D. (2005). *A brief history of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (1989). *The condition of postmodernity: An enquiry into the origins of cultural change*. Oxford: Blackwell.
- Harvey, D. (1982). *The limits to capital*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Harvey, D. (2004). The 'new' imperialism: Accumulation by dispossession. *Socialist Register*, 40, 63-87.
- How are Qatar's traditions and culture inspiring its architecture?* Euronews. (2021, Ekim 27). <https://www.euronews.com/2021/10/27/how-are-qatar-s-traditions-and-culture-inspiring-its-architecture/> (Erişim Tarihi: 13.07.2025)
- Jackson, J. (2010, Aralık 2). Qatar wins 2022 World Cup bid. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/football/2010/dec/02/qatar-win-2022-world-cup-bid/> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Jackson, J. (2023, Aralık 2). City Football Group: Who are the 13 clubs and how are they faring? *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/football/2023/dec/02/city-football-group-who-are-the-13-clubs-and-how-are-they-faring/> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Jupp, A. (2014, Haziran 24). City owner and council to Build 6,000 New Homes in £1bn deal. *Manchester Evening News*. <https://www.manchestereveningnews.co.uk/business/manchester-city-etihad-stadium-adug-7313788/> (Erişim Tarihi: 11.07.2025)
- Kanady, S. (2015, Eylül 30). Bouygues Arm wins Ashghal's QR2.25bn deal. *The Peninsula Qatar*. <https://thepeninsulaqatar.com/article/30/09/2015/Bouygues-arm-wins-Ashghal%E2%80%99s-QR2.25bn-deal/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Kay, O. (2022, Ekim 6). Why Saudi Arabia bought Premier League soccer club Newcastle United. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/athletic/3652439/2022/10/06/newcastles-takeover-saudi-arabia/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Khajuria, A. (2024). The development, structure, and operations of the City Football Group. İçinde Simon Chadwick vd. (Ed.), *The Geopolitical Economy of Football* (ss. 144-152). Routledge.
- Kilani, H. (2023, Mart 13). Qatar ranks third largest arms importer globally over the past five years. *Doha News*. <https://dohanews.co/qatar-ranks-third-largest-arms-importer-globally-over-the-past-five-years/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Luckings, S. (2018, Eylül 15). Sheikh Mansour's open letter to Manchester City fans: We are only half way up our Everest. *The National*. <https://www.thenationalnews.com/sport/football/sheikh-mansour-s-open-letter-to-manchester-city-fans-we-are-only-half-way-up-our-everest-1.770420/> (Erişim Tarihi: 11.07.2025)
- Malas, N. (2010, Kasım 24). Queen Elizabeth Visits the U.A.E. *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703572404575634601011434596/> (Erişim Tarihi: 10.07.2025)
- Mohamed, T. (2020, Mayıs 18). Saudi Arabia plowed billions into US stocks including Boeing, Disney, and Facebook last quarter. *Business Insider*. <https://markets.businessinsider.com/news/stocks/saudi-arabia-pif-invested-billions-boeing-disney-facebook-stocks-2020-5-1029210234/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Nicola, S. (2023, Haziran 28). Bayern Munich, Qatar Airways end €100 million sponsorship deal after protest. *Bloomberg News*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-06-28/bayern-munich-qatar-airways-end-100-million-deal-after-protest/> (Erişim Tarihi: 11.07.2025)
- O'donnell, M. (2021, Ağustos 13). PSG Squad 2021-2022: How Much is the Paris Saint-Germain Roster Worth? *Bolavip*. <https://bolavip.com/en/soccer/psg-squad-2021-2022-how-much-is-the-paris-saint-germain-roster-worth-20210812-0008.html/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Olley, J. (2021, Ekim 7). Saudi Arabia-led consortium completes takeover of Newcastle United. *ESPNews*. https://www.espn.com/soccer/story/_/id/37621403/saudi-arabian-takeover-newcastle-nears-completion-sources/ (Erişim Tarihi: 12.07.2025)
- Qatar inks 27-year gas supply deal with France's TotalEnergies. (2023, Ekim 11). *France 24*. <https://www.france24.com/en/live-news/20231011-qatar-signs-27-year-gas-supply-deal-with-france-s-total-state-energy-firm/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025)

Qatar World Cup chief unconcerned by Platini corruption questioning. (2019, Haziran 21). *France 24*. <https://www.france24.com/en/20190621-qatar-world-cup-chief-unconcerned-platini-corruption-questioning/> (Erişim Tarihi: 13.07.2025)

Reuben, A. (2024, Mart 15). What is levelling up and who is it helping? *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/56238260/> (Erişim Tarihi: 11.07.2025)

Saldanha, D. (1988). Antonio Gramsci and the analysis of class consciousness: Some methodological considerations. *Economic and Political Weekly*, 23(5), 11-18.

Sansom, D. (2023, Kasım). The Glazers at Manchester United: The story of their turbulent tenure so far. *Sky Sports*. <https://www.skysports.com/football/story-telling/11667/12987531/the-glazers-at-manchester-united-the-story-of-their-turbulent-tenure-so-far/> (Erişim Tarihi: 09.07.2025)

Satish, A.K.S. (2025, Mayıs 30). Qatar Airways lands historic 'treble' ahead of Champions League final, *Gulf News*. <https://gulfnews.com/sport/football/qatar-airways-lands-historic-treble-ahead-of-champions-league-final-1.500146391/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025).

Smith, J. (2018, Ağustos 30). 10 Years at Manchester City: 10 Things Sheikh Mansour's Ownership has Brought. *ESPN News*. https://www.espn.com/soccer/story/_/id/37501723/10-things-sheikh-mansour-brought-manchester-city-10-years-ownership/ (Erişim Tarihi: 11.07.2025).

Stone, S. (2021, Aralık 14). Newcastle will be allowed Saudi Arabian Sponsorship Deals, Premier League Decides. *BBC News*. <https://www.bbc.com/sport/football/59657255/> (11.07.2025).

Thani, S. & Heenan, T. (2016). The ball may be round but football is becoming increasingly Arabic: Oil money and the rise of the new football order. *Soccer & Society*, 18(7), 1012–1026.

UAE president meets Queen on first day of UK state visit. (2013, Nisan 30). *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/uk-22347924/> (Erişim Tarihi: 10.07.2025).

Whitehead, J. (2023, Ekim 6). Saudi influence in Newcastle: A story of property, prosperity and power. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/athletic/4932881/2023/10/06/newcastle-saudi-city-reubens/> (Erişim Tarihi: 12.07.2025).

Wood, E. M. (2016). *Democracy against capitalism: Renewing historical materialism*. London: Verso.

Wood, E. M. (2003). *Empire of capital*. London: Verso.

Wood, E. M. (2020). *Kapitalizmin kökeni: Genel bir bakış*. İstanbul: Yordam Kitap.

Wood, E. M. (2006). *Sınıftan kaçış: Yeni hakiki sosyalizm*. İstanbul: Yordam Kitap.

Wood, E. M. (1981). The separation of the economic and the political in Capitalism. *New Left Review*, 127, 66-95.